

פרשת "ויקרא"

מאת ציפי הורן שלי

פרשת השבוע שלנו "ויקרא" עוסקת בהקרבת קורבנות. הדבר הראשון שבולט זה הפרטים הרבים שהתורה מספקת לנו בנושא: תמונה מאוד אקספרסיבית וגם אלימה של דם והרג של חיות. אי אפשר להתעלם מזה שאדם בעידן שלנו, לא ממש מתלהב מהטקסים האלה של הקרבת חיות וזריית הדם. אבל בבדיקה קצת יותר מעמיקה, אולי נצליח לראות את הדברים לא רק אחרת, אלא גם כרלבנטיים.

הקרבת קורבנות הוא טקס עתיק יומין, כימי האדם, ופוגשים אותו כמעט בכל התרבויות. בני ישראל לא התהוו כעם בחלל ריק, אלא בתוך עולם עם תרבויות מאוד עמוקות, משמעותיות ומשפיעות. ועל כך אומר הרמב"ם במורה נבוכים (חלק ג' פרק לב): "לכן אין אפשרות בטבע האדם שיעזוב את כל אשר הסכין אליו בבת אחת. לכן, כאשר שלח האל את משה רבנו לעשות אותנו ממלכת כהנים וגוי קדוש על יד שנדע אותו יתעלה... והפולחן הכללי שגדלנו עמו, לא היה אלא להקריב מיני בעלי חיים...." הרעיון ברור – אי אפשר לתלוש אנשים מהשפעות תרבותיות ולהפוך אותם למאמינים באל מופשט, כהרף עין. אלא נדרשת תחנת ביניים: גם אנחנו מקריבים קורבנות, אבל כבר במקרא יש לנו חידוש. החידוש הוא התכנים הרעיוניים שהתורה יוצקת לתוך הטקסים האלה.

"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קורבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" (א, 2) ראשית דבר התורה מגדירה את הגבולות של מה מקריבים. לא כול מה שזו בסביבה אנחנו מעלים על המזבח, וש במקרה גם לא נעלה קורבן איזה ילד שהרגיז אותנו. הצורך להקריב קורבן נמצא בשליטה. ואפשר גם מן העוף, מן התורים או בני יונה. ואפשר סולת בלולה בשמן ועליה לבונה. יש הרבה אפשרויות. יש ממה לבחור, לא צריך להשתולל ללא רסן.

"...אל פתח אוהל מועד, יקריב אותו לרצונו, לפני ה'" – הקאסוטו מפרש, כדי לרצות את ה'. והוא גם אומר שאפשר אחרת, שזה רצונו של אדם להקריב כדי שיכפר עליו. מכאן שאדם מקריב קורבן מתוך בחירה.

יש פירוט על איך מקריבים קורבנות. לדעתי זה מאוד משמעותי. פולחן הוא דבר מאוד יצרי, ויש סכנה מאוד גדולה שהדברים יגלשו למקומות מאד לא רצויים, לכן התורה מעגנת את הקרבת הקורבנות בהמון פרטים של איך להקריב. המטרה היא לא השתוללות יצרית, אלא כאמצעי למשהו ערכי.

ישנם מספר מקרים בהם אדם נדרש להקריב קורבן, וזה עונה על השאלה מתי: "דבר אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא בשגגה מכל מצוות ה'... לפי חז"ל ישנם שני סוגים של עבירות בשגגה: האחת – שוגג ביחס אל החוק או תוכן החוק – כלומר האדם לא ידע שמעשה שעשה אסור בכרת, והשני – שוגג ביחס למעשה, כלומר הוא ידע על איסור, אבל נעלם ממנו כי במעשהו עבר על החוק. אכל מוסקה בשרית עם חלב וחשב שזה סויה... (אני לא צוחקת, בתלמוד כתוב: אכל חלב וחשב שזה שומן)

והשאלה האולטימטיבית, בשביל מה צריך בכלל קורבנות. אם נסתכל על תרבויות אחרות, נמצא שיש בסיס משותף והוא לרצות את האלים, או להאדיר את שמו של השליט שנחשב לאל. ובשני המקרים נפגוש את הפחד. פחד עמוק מהכוח המשחית שיש בידי האלים, כמו שליטה באיתני הטבע. אלה יכולים להמיט אסון על בני האדם: רעידות אדמה, התפרצויות הר געש, מבול. הם יכולים להפעיל אותם נגד בני האדם בלי סיבה מיוחדת, אלא בגלל שהם יכולים. האדם עומד במצב של פחד עמוק וחוסר אונים, והוא היה צריך לרצות את האלים, כדי להמשיך ולהתקיים.

התורה מביאה לנו דבר מאוד חדשני, מהפכני הייתי אומרת.

"דבר אל בני ישראל לאמור: נפש כי תחטא בשגגה מכול מצוות ה' אשר לא תעשנה ועשה אחת מהן", והכוונה למצוות "לא תעשה" שהן רובן חבברתיות: לא לגנוב, לא תחמוד, לא להלין שכר ועוד הרבה... וגם כאן, מסתבר – שהנושא הוא חברתי.

הפסוק מתייחס לכול אדם מבני ישראל. אדם שחטא בטעות, ללא כוונת זדון, יקריב את אחד מהקורבנות האלה. ועל פניו זהו משפט פשוט ומובן.

"ואם כול עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל, ועשו אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה ואשמו" (ד 13) לפי מסורת חז"ל הכוונה כנראה לבית הדין הגדול. ואם הם טעו באחת מההוראות שלהם והעם לא ידע שהם טעו והם פעלו על פי הטעות הזאת, חובתם של אנשי בית הדין הגדול לבוא להקריב קורבן ככפארה. זו גישה מהפכנית.

"אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב את חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת" (ד 3) פה אנחנו כבר עולים במדרגה של ההררכיה. לפי המפרשים, מדובר בכוהן הגדול. מדובר בחטאים שחטא הכוהן הגדול לא כאיש פרטי אלא כשליח העם ונציגו, לכן נחשב חטאו כחטא של כול העם. העם תלוי בכפרת הכוהן הגדול. ובאותה מידה, החלטות שהוא מקבל כמנהיג רוחני במסגרת תפקידו, והן פוגעות בעם – גם זה חטא. ביחסי הגומלין מנהיג - עם יש הדדיות.

התורה לא פוסחת גם על המנהיג המדיני: "אשר נשיא יחטא ועשה את אחת מכל מצוות האלוהים אשר לא תעשינה בשגגה ואשם" גם המנהיג המדיני, כאשר הוא טועה – עליו להביא קורבן כפרה,

ועדיין – מה ראתה התורה טעם לדרוש, כציווי אלוהי, מהמנהיג הן הדתי והן המדיני – לבוא ולהקריב קורבן כפרה לפני ה'?

נשים לב שהקרבת הקורבן הוא מעשה פומבי, נעשה לעיני כול העם – ויש לכך משמעות עמוקה.

מעשה באדם, שטיל ועבר ליד גנה ובה עץ תות.
ראה את הפרי הבשל, והחליט להכנס לגנה ולקטף לעצמו תותים.
בעודו אוכל מהתותים ראה מרחוק את בעל הגנה.
מיד **השליך** את התותים מידי והחל לברח.
רץ אחריו **בעל השדה** ואמר לו: מה יש לך ביד?
הסתובב האיש, הראה לו את ידיו ואמר: אין בידי כלום!
אמר לו בעל השדה: אמנם אין בידיך תותים, כי השלכת אותם,
אך יודע אני שקטפת תותים כי ידיך מלכלכות! על-פי ילקוט שמעוני פרשת
בראשית, רמז ל"ח

רוב הדברים שעושה השלטון, למעשה נעלם מעינינו האזרחים. תהליך קבלת החלטות, משא ומתן, חברויות שיש בהן ניגוד אינטרסים, פשרות ועסקאות למינהן. הטעויות וההטעויות – למעשה, נעלם מעינינו, ברוב המקרים. אבל אנחנו רואים את ההשלכות, וגם משלמים את המחיר. הידיים מלוכלכות בתותים.

התורה באה עם רעיון חדשני ומהפכני ביותר : מנהיג בא להקריב קורבן במשכן - עומד בפומבי ומכריז על טעותו, על כך ששגה. שקיפות מוחלטת של השלטון מול העם. התורה מציבה סטנדרט מוסרי גבוה ביותר למנהיגים של העם: לבוא לפני כול העם, לדווח ולהודות שנעשו שגיאות בניהול ענייני הציבור. מעצם העובדה שהתורה הופכת את המעשה של הקרבת הקורבנות לציווי - היא בעצם מחייבת את המנהיג לקחת אחריות אישית על מחדליו. להנהיג עם זה לא רק להנות מטובות ההנאה המרובות שהתפקיד מביא איתו, אלא זה קודם כול אחריות. ויש כאן הכרה בעם כריבון - אחרי הכול אתה נבחרת כדי להנהיג אותו. במעשה יש גם הכרה של השליט באנושיותו ובמגבלות הכוח. אני יכול לטעות. טעית, אין בעיה - אבל קח אחריות וחפש דרך לתקן.

הקורבן הוא לא המטרה, הוא אמצעי - לבוא באומץ מול העם, להודות בטעות ולקחת אחריות. ולכול מי ששואל אם לחדש קורבנות או לא, שיחשוב אם הוא באמת רוצה לעמוד מול קהל ה' ולהודות בשגגה...

בחודש ניסן נגאלו בני ישראל ובחודש ניסן עתידים הם להיגאל . זו תקופה של התחדשות, שבירה של כול מה שכובל אותו בשאיפה לצאת לחרות. נאחל לכול אחד מאזרחי מדינת ישראל, יהודים וקבוצות המיעוט - שיזכו לגאולה אישית, שיצליחו לקחת אחריות על עצמם ועל מעשיהם, כדי שיוכלו לתקן. ולמנהיגים גם הרוחניים וגם המדיניים - שיצליחו לשבור מחסומים של אגו, נהנתנות ויוהרה - שיגיעו למקום שבו יוכלו להודות בטעויות בפני העם, לקחת אחריות - כדי שיוכלו להנהיג אותו ממקום ראוי ולנהל את המדינה במידות המוסר והצדק, לאור חזונם של נביאי ישראל

הושע ו' ו-ז: "כִּי חִסַּד חִפְצָתִי וְלֹא-זָבַח וְדַעַת אֱלֹהִים מַעֲלֹת"

עם ישראל ראוי לזה. אזרחי מדינת ישראל צריכים את זה.